

**II Міжнародна науково-
практична конференція**

**II International scientific
and practical conference**

IHC INTERNATIONAL
HUMANITARIAN
RESEARCH CENTER

17 квітня 2024 р.
м. Дніпро, Україна

April 17, 2024
Dnipro, Ukraine

**Трансформація освіти в
контексті процесів глобалізації**

**Transformation of education in the
context of globalization processes**





II Міжнародна
науково-практична
конференція

**Трансформація
освіти в контексті
процесів глобалізації**

Матеріали

17 квітня 2024 р.

м. Дніпро, Україна



II International
scientific and practical
conference

**Transformation of
education in the context of
globalization processes**

Proceedings

April 17, 2024

Dnipro, Ukraine

Трансформація освіти в контексті процесів глобалізації: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції / Міжнародний гуманітарний дослідницький центр (Дніпро, 17 квітня 2024 р). Research Europe, 2024. 162 с.

До збірника ввійшли матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції "Трансформація освіти в контексті процесів глобалізації", яка відбулася 17 квітня 2024 року. Збірник розрахований на науковців, освітян, студентів, державних службовців, представників бізнесу та широку громадськість.

Робочі мови конференції: українська та англійська.

Публікується в авторській редакції

Матеріали збірника подаються в авторській редакції та публікуються мовою оригіналу. Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за достовірність наведених фактів, власних імен, цитат, статистичних даних, галузевої термінології та іншої інформації.



Відповідно до Закону України "Про авторське право і суміжні права", при використанні наукових ідей та матеріалів цього збірника, посилання на авторів і видання є обов'язковим.

UDC 37

Transformation of education in the context of globalization processes : proceedings of the II International scientific and practical conference / International Humanitarian Research Center (Dnipro, 2024, April 17). Research Europe, 2024. 162 p.

The collection includes the proceedings of the II International scientific and practical conference "Transformation of education in the context of globalization processes", which took place on 17th April 2024. The collection is aimed at scientists, educators, students, government officials, business representatives, and the wider public.

Working languages of the conference: Ukrainian and English.

Published in the author's edition

The collection's proceedings are presented in the author's edition and published in the original language. The authors of published materials hold complete responsibility for the precision of facts, proper nouns, quotes, statistical data, industry terminology, and other information presented.



According to the Ukrainian Law on Copyright and Related Rights, it is mandatory to cite the authors when using scientific ideas and materials from this collection.

**Research
Europe.org**

IHR INTERNATIONAL
HUMANITARIAN
RESEARCH CENTER

© International Humanitarian
Research Center, 2024

© Research Europe, 2024

Official website: researcheurope.org

ЗМІСТ

.....

TABLE OF CONTENTS

СЕКЦІЯ 1. ТЕОРІЯ ТА МЕТОДИКА НАВЧАННЯ

.....

SECTION 1. THEORY AND TEACHING METHODS

Пен Бохан

Музикальність як цільовий компонент музично-освітньої діяльності учнів: проблемологія питання. 11

Степаненко О. І.

Лексичний підхід у викладанні англійської мови для студентів ІТ спеціальностей. 16

Чижевський Б. Г.

Глобальні трансформації формують пріоритетні напрями розвитку освіти України. 20

СЕКЦІЯ 2. ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

ТА ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИКИ В ОСВІТІ

.....

**SECTION 2. INFORMATION TECHNOLOGIES
AND INNOVATIVE METHODS IN EDUCATION**

Дем'яненко В. Б., Дем'яненко В. М., Савченко І. М.

Когнітивні сервіси відображення картини світу в цифрових системах знань. 26

Корнійчук М.

Польський досвід реформування системи вищої освіти. 29

Kravchenko, A., Povar, V.

The relevance of the mass media influence on the motivation of English language learning by students of economic specialities. 33

Мартиненко Л. А.

Інноваційний потенціал реформ освіти сучасної Великої Британії для України. 37

Надточій І. І., Маркова Є. Ю., Кардава К. С., Гречко В. В.

Штучний інтелект в сучасній вищій освіті:

переваги, недоліки, перспективи. 43

Цюпак С.

Роль цифровізації у закладах загальної середньої освіти. 46

Шевчук Б. В.

Категорії архітектури веб-додатків в залежності від шаблонів

розробки та розгортання програмного забезпечення. 51

СЕКЦІЯ 3. ДОШКІЛЬНА ОСВІТА

.

SECTION 3. PRESCHOOL EDUCATION

Голота Н. М., Карнаухова А. В.

Діалогові технології в освітній взаємодії

з дітьми раннього та дошкільного віку. 56

Денисенко Д. С.

Патріотичне виховання дітей в контексті теорії поколінь. 60

Шадюк О. І., Хомич Н. М.

Особливості виявлення рівня сформованості

самостійності у дітей старшого дошкільного віку. 62

Шадюк О. І., Чернобай О. Б.

Особливості визначення сформованості

взаємодопомоги дітей дошкільного віку. 66

СЕКЦІЯ 4. ШКІЛЬНА ОСВІТА

.

SECTION 4. SCHOOL EDUCATION

Алексєєнко Т. Ф.

Антидискримінаційна модель розвитку освіти як

вимога і потреба сучасного глобалізованого світу. 71

Іванова І., Засік М. М.

Розвиток творчих здібностей учнів закладу загальної

середньої освіти як психолого-педагогічна проблема. 74

2. Молодь України: Соціальний портрет. Київ : Інститут соціології НАН України, 2023. 484 с.

3. Гриценко Н. М. Національно-патріотичне виховання дітей та молоді: теорія і практика : навч. посіб. Київ, 2019. 240 с.

Шадюк О. І.,

УДК 373.2.013:159.942

канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри дошкільної
педагогіки і психології та спеціальної
освіти імені проф. Т. І. Поніманської,
Рівненський державний гуманітарний
університет, м. Рівне

Хомич Н. М.,

здобувач другого
(магістерського) рівня вищої освіти,
Рівненський державний гуманітарний
університет, м. Рівне



ОСОБЛИВОСТІ ВИЯВЛЕННЯ РІВНЯ СФОРМОВАНOSTІ САМОСТІЙНОСТІ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Реформування сучасної системи дошкільної освіти в Україні спонукає до посилення інтересу науковців до соціальних аспектів виховання дітей дошкільного віку. Науково доведено, що вміння дошкільників орієнтуватись у певних життєвих обставинах та їх прагнення самостійно думати, діяти, працювати – це ті якості, які необхідні дошкільнику для повноцінного розвитку [2].

Досліджуючи період дошкільного дитинства як період формування особистісних якостей, концепція сучасної української дошкільної освіти виокремлює сутність нового підходу до дошкільного виховання, який повинен бути заснований на принципах розвиваючого виховання, варіативного змісту та виховання дошкільника як самостійної особистості.

У Базовому компоненті дошкільної освіти, визначено базові якості особистості, формуванню і розвитку яких у дошкільному дитинстві необхідно приділяти особливу увагу. Серед них до особистісного становлення відноситься поняття "самостійність", яке визначає те, що діти дошкільного віку вмють діяти незалежно від керівництва і допомоги дорослих, звертатися до дорослих за

допомогою в разі об'єктивної необхідності, виявляти ініціативу, керувати емоціями, самовиражатися [1]. З огляду на це актуальним є вивчення питань самостійності дітей дошкільного віку як основи їхнього дитинства та майбутнього активного життя [2].

На сьогодні поняття "самостійність" не має чіткого визначення. Тим часом самостійність у широкому розумінні можна визначити як загальну здатність здійснювати будь-яку діяльність без сторонньої допомоги. Виражається в самостійному прийнятті рішень, виконанні планів, самоконтролі та відповідальності за речі та дії.

Самостійність є багатогранним психологічним явищем індивідуальної діяльності і має свої специфічні стандарти. Це вольова ознака особистості, тобто здатність систематизувати, планувати, регулювати та активно здійснювати свою діяльність без постійного керівництва та практичної допомоги ззовні [3].

Потреба дошкільників у розвитку самостійності визначається природною потребою дошкільника існувати, не тільки мати можливість усамітнитися, а й мати вільний від прямого контролю дорослих час на свій розсуд. А також самостійно закріпити набутий досвід, продемонструвати або певною мірою перевірити власний рівень компетентності та самоствердитися.

Критеріями та показниками сформованості самостійності дітей старшого дошкільного віку є:

Мотиваційний критерій має такі показники: вміння визначати мету діяльності; здатність діяти за власною ініціативою; вміння здійснювати елементарний самоконтроль та самооцінку результатів діяльності.

Поведінковий критерій визначався за такими показниками: прагнення до активного ставлення до діяльності однолітків; наявна висока відповідальність за виконання роботи; здатність виявляти творчість.

Діяльнісний критерій має такі показники: вміння виконувати завдання діяльності без допомоги дорослого; здійснювати планування діяльності; вміння реалізувати задумане та отримувати результат.

Для діагностики рівня сформованості самостійності дітей старшого дошкільного віку, діагностичні методики підбиралися таким чином, щоб їх виконання не займало багато часу і, щоб матеріал був наочним і цікавим для дитини старшого дошкільного віку. До таких методик слід віднести спостереження, тестування батьків, бесіду за змістом твору, методику "Сюжетні картинки" (О. Смирнової, Р. Калініної), методику "Різнобарвні кулі" та діагностичну методику "Ти так умієш?".

Розпочали роботу із цілеспрямованого спостереження метою якого було з'ясувати характеру самостійної поведінки дітей старшого дошкільного віку у повсякденних умовах. Так, спостереження було організовано під час різних видів діяльності протягом дня. Отож, ми спостерігали за дітьми під час ігрової діяльності, під час самообслуговування, під час роботи на заняттях, під час різних режимних процесів таких, як: підготовка до сну, самостійна ігрова діяльність, прийом їжі тощо.

Наступним етапом роботи було виявлення рівня сформованості самостійності дітей старшого дошкільного віку за допомогою бесіди за змістом української народної казки "Півник і двоє мишенят".

Читаючи дітям казку, ми помітили, що їм було цікаво її слухати, були уважними, однак, поодинокі зустрічалися випадки коли увага дітей розсіювалася. Після того, як діти прослухали казку, вони ділилися враженнями між собою від почутого. І лише після цього, ми провели бесіду за змістом прослуханої казки. Для бесіди, нами були підібрані такі запитання:

1. Подумай і скажи, хто із героїв казки постійно лінувався і лише веселився та хотів, щоб все в їхньому житті робилося само по собі?
2. Хто із героїв казки постійно працював і намагався все зробити самостійно?
3. Як тобі краще, щоб у твоєму житті все відбувалося само по собі чи з твоєю допомогою?
4. Скажи, що, на твою думку, в житті може відбуватися само по собі, а що потребує самостійної праці?

Наступною діагностичною методикою, яку ми використали у роботі, було тестування батьків дітей з досліджуваних груп, яке ми проводили із метою глибшої характеристики самостійності дітей експериментальної та контрольної груп.

На наступному етапі роботи ми мали на меті виявити рівень сформованості самостійності дітей експериментальної та контрольної груп в залежності від рівня сформованості їх емоційного ставлення до моральних норм. Для цього, нами було використано методика "Сюжетні картинки" (О. Смирнової, Р. Калініної).

Порядок виконання методики був таким: Дітям роздають малюнки, на яких зображено позитивну та негативну поведінку їхніх однолітків. На картинках зображено дітей, які правильно і неправильно виконують дії по самообслуговуванню. Діти повинні дати моральну оцінку вчинкам, зображеним на малюнках, за якими можна виявити ставлення дітей до моральних норм.

Наступною методикою, яку ми використали в ході дослідження була методика "Кольорові кульки". Її метою було виявлення рівня самостійності дітей старшого дошкільного віку в процесі продуктивної діяльності.

Порядок виконання методики був таким: Ми пропонували дітям вирізати і склеїти різнокольорові кульки в якості подарунків друзям. Перед виконанням завдання рекомендується розглянути справжні повітряні кулі та вибрати відповідний колір паперу. Вказується форма кулі, а також з яких форм і як можна вирізати круглі та еліптичні об'єкти. Дошкільнята жестами рук показують, як виконана робота (зрізання кутів). Дітям нагадали про техніку безпеки при використанні ножиць і клею та запропонували розпочати роботу.

Останньою була діагностична методика "Ти так умієш?", яка мала на меті виявити знання та вміння дітей експериментальної та контрольної груп з навичок самообслуговування, а також їх уміння діяти самостійно. Для цього, ми підібрали 4 сюжетні картинки, на яких було зображено виконання дітьми елементів самообслуговування.

Для виконання завдання методики ми поставили дітям такі запитання: "Подивись на картинку і скажи, що на ній зображено. Ти вмієш так робити? Тобі хтось допомагає це робити?".

Здійснивши аналіз усіх підібраних та проведених діагностичних методик нами було зроблено висновок про те, що лише у 22,7 % дітей експериментальної та 26,1 % дітей контрольної груп повноцінно сформована така якість особистості як самостійність і їх було віднесено до високого рівня сформованості самостійності. Ці дошкільники не потребують допомоги дорослих та практично не звертаються до них за допомогою, за виключенням ситуацій, коли вони вичерпали власні можливості. В усіх видах діяльності діють самостійно, не відмовляються виконувати завдання при невдачі. Такі діти володіють самоконтролем та здатні критично оцінювати свою діяльність.

45,5 % дітей експериментальної та 52,2 % дітей контрольної груп були віднесені нами до середнього рівня сформованості самостійності. Такі дошкільники здатні адекватно оцінювати свою роботу, однак не прагнуть до поліпшення результату. Діти, віднесені нами до даного рівня намагаються діяти самостійно, однак часто потребують та використовують допомогу дорослого.

31,8 % дітей експериментальної та 26,1 % дітей контрольної груп були віднесені нами до низького рівня сформованості самостійності. Дії цих дітей безцільні та нерезультативні. Такі дошкільники звертаються за допомогою до дорослого без використання власних можливостей. Дошкільники проявляють нездатність та не бажання діяти самостійно.

Отож, самостійність як базова якість особистості дошкільника, сьогодні, набуває характеру тенденції і виявляється у її вміння діяти незважаючи на те, чи є допомога з боку дорослого, чи її немає, а також, виявляти елементарну критичність та самокритичність, доводити будь-яку справу до кінця. Дослідники доводять, що самостійність, розвивається поступово, і здебільшого залежить від умов виховання. Проблема виховання у дітей самостійності була і залишається в дошкільній педагогіці однією з найактуальніших.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/novij-bazovij-komponent-doshkilnoyi-osvitizabezpechit-pidvishennya-yiyi-yakosti-ta-vidpovidnist-mizhnarodnim-standartamsergij-shkarlet>.

2. Григор'єва Н. Теоретичні засади проблеми виховання самостійності у дітей дошкільного віку. Наукові записки БДПУ. 2019.С.109-120. URL: <https://pedagogy.bdpu.org.ua/wp-content/uploads/2021/05/14.pdf>.

3. Дудник Н. Виховання самостійності у дітей дошкільного віку. *Гірська школа українських Карпат*. 2018. № 19. С. 118-122.

Шадюк О. І.,

УДК 373.2.013:159.942

канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри дошкільної
педагогіки і психології та спеціальної
освіти імені проф. Т. І. Поніманської,
Рівненський державний гуманітарний
університет, м. Рівне

Чорнобай О. Б.,

здобувач другого
(магістерського) рівня вищої освіти,
Рівненський державний гуманітарний
університет, м. Рівне



ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАЧЕННЯ СФОРМОВАНOSTI ВЗАЄМОДОПОМОГИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Сьогодні, становлення України як демократичної, незалежної держави та входження її до єдиного європейського простору зумовили поступові зміни стратегії розвитку національної системи освіти загалом та дошкільної зокрема. В умовах бурхливих змін в епоху глобалізації відбувається модернізація змісту дошкільної освіти, гуманізація її цілей і принципів, репозиціонування розвитку особистості дитини як основного ресурсу, що визначає рух суспільного прогресу.

Варто зазначити, що виховання милосердного, готового прийти на допомогу дошкільника є однією з найважливіших завдань сучасної дошкільної освіти. Відповідно, розвиток гуманного, вільного суспільства безпосередньо пов'язаний із системою його духовних цінностей, і неможливий без формування у дошкільників такої соціально важливої форми взаємовідносин, як взаємодопомога особливо в сучасних умовах, яких перебуває сьогодні Україна [1].

Поняття "взаємодопомога" по різному трактується дослідниками, так, її розглядають як суспільну функцію, яка об'єднує людей та при цьому сприяє розвитку суспільних взаємин між людьми, як необхідну умову передачі історичного досвіду, розвитку психіки людини поряд із працею і мовою, соціалізації дітей [1].

Проблема встановлення у дітей з перших років життя стосунків з оточуючими людьми, які засновані на гуманістичних, моральних засадах, сьогодні, має велике значення як на теоретичному рівні, так і в практиці виховання підростаючого покоління. Ці стосунки характеризуються дружбою, співробітництвом, взаємодопомогою, взаємоповагою та взаємною турботою.

Сьогодні, до актуальних проблем дошкільної освіти сміливо можна віднести проблему виховання взаємодопомоги у дітей дошкільного віку. Дослідниця О. Овчакук трактує взаємодопомогу як цілеспрямований процес, який спрямований на вміння емпатійно сприймати проблеми, думки, позиції іншої людини і готовність діяти разом, допомагати задля досягнення спільної мети [2].

Сучасні наукові дослідження доводять, що взаємодопомога починає формуватися у дошкільному дитинстві, тоді, коли дитина починає впорядковувати свою поведінку під безпосереднім впливом дорослих і соціального оточення.

Здійснивши ґрунтовний теоретичний аналіз проблеми виховання у дітей дошкільного віку взаємодопомоги як моральної якості нами було визначено, що даний процес надзвичайно важливий для формування всебічно розвиненої особистості дитини дошкільного віку і водночас має багато прогалин у своїй суті.

Також, теоретичний аналіз наукових джерел дозволив виокремити нам три структурні компоненти взаємодопомоги дітей дошкільного віку а саме:

1. відношення дошкільників до спільної діяльності;
2. відношення дошкільників до спільного результату діяльності;
3. відношення дошкільника до труднощів однолітків.

Для діагностики рівнів сформованості взаємодопомоги у дітей старшого дошкільного нами було використано серію діагностичних завдань, анкетування, бесіди, спостереження під час різних видів діяльності, а також урахувувалась теоретична обізнаність досліджуваних із відповідної проблеми.

Під час спостереження було виявлено, що дошкільники, які не вміли чи не бажали узгоджувати дії з товаришами, не дбали про спільну справу, працювали з дітьми, які легко приймали їхню думку і підкорялися, радо допомагали іншим дітям. Тому при організації спільної діяльності дітей старшого дошкільного віку необхідно розподіляти їх по групах з урахуванням реальних мотивів взаємодії дітей.

Для вивчення рівня уявлень дітей про поняття "взаємодопомога" нами було проведено індивідуальну бесіду та етичну бесіду за твором В. Сухомлинського "Куди поспішали мурашки".

Для індивідуальної бесіди нами були підібрані такі запитання:

1. Що таке, на твою думку, взаємодопомога?
2. Як тобі слід поводитись, щоб сказали що ти вмієш допомагати?

Наступним етапом роботи було читання дітям оповідання В. Сухомлинського "Куди поспішали мурашки" про те, як одна Мурашка знайшла багато їжі і розповіла про це своїм друзям. Завдяки цьому, вони всі разом врятувались від голоду та зробили запас на зиму. Після читання оповідання, із дітьми була проведена етична бесіда за змістом оповідання. Для бесіди, нами було підібрано такі запитання:

1. Подумай і скажи чи правильно вчинила Мурашка? Чому ти так думаєш?
2. А як би ти вчинив (ла) на місці Мурашки?

Із отриманих нами відповідей, можна зробити висновок про те, що діти експериментальної та контрольної груп поняття "взаємодопомога" співвідносять з дитиною яка є доброю, не порушує дисципліну, добре справляється з своїми обов'язками та поставленими перед нею завданнями.

Також, дітям було запропоновано вирішення моральних ситуацій проблемного змісту. Наприклад: "Діти, уявіть собі, Андрійко загубив свою улюблену іграшку на дитячому майданчику та почав голосно плакати, що ви зробите?".

Здійснивши ґрунтовний аналіз дитячих відповідей, ми виділили рівні розуміння дітьми поняття взаємодопомоги. До низького рівня ми віднесли дітей, які не розуміють суті поняття "взаємодопомога", таких дітей було виявлено 36,4 % – експериментальна група, 37,5 % – контрольна група. До середнього рівня, нами було віднесено дітей, які пов'язують це поняття з моральними вчинками, таких дітей було найбільше, а саме: 54,5% – експериментальної групи, 54,2 % – контрольної групи. До високого рівня ми віднесли дітей, які чітко розуміють суть поняття, їх було виявлено лише 9,1 % в експериментальній та 8,3 % в контрольній групах.

Наступним кроком нашого експериментального дослідження було вивчення методів сприяння взаємодопомозі, які використовуються вихователями експериментальної та контрольної груп. Щоб зібрати дані для цього етапу, було проведено анкету для вихователів експериментальної та контрольної груп, яких попросили висловити свої думки з приводу запропонованих їм запитань.

Можна констатувати, що вихователі як експериментальної так і контрольної груп розглядають спільну діяльність дітей старшого дошкільного віку як фундаментальний будівельний матеріал для виховання взаємодопомоги. Щодо методів, які використовуються у роботі, ми визначили, що 49,0 % вихователів вважають, що практичні методи є найкращими, 35,0 % наголошують на позитивних прикладах, а 16,0% акцентують увагу на вербальному підході як ефективному методі виховання взаємодопомоги.

Що стосується практичних методів, педагоги пропонують залучати дітей до спільних завдань і діяльності, наприклад, працювати разом на природі, грати у дворі закладу дошкільної освіти або виконувати завдання групою. Це може включати такі завдання, як прибирання іграшок після гри або роздача матеріалів для дітей групи тощо. Крім того, вихователі сприяють взаємодопомозі через різні види ігор, включаючи фізичні вправи, навчальні ігри та творчі ігри.

Щодо словесних методів, то вихователі активно використовують етичні бесіди, читання повчальних оповідань, проблемно-пошукові заняття з метою виховання у дошкільників цінностей взаємодопомоги.

Заключним етапом вивчення рівня сформованості взаємодопомоги у дітей дошкільного віку було проведення анкетування серед батьків.

За результатами проведеного анкетування батьків ми виявили, що: 58,7 % батьків, які взяли участь в опитуванні вважають, що: "Взаємодопомога є надзвичайно корисною якістю особистості, яка має бути сформована вже в дошкільному віці під час виховання дітей". 30,4 % батьків зазначили, що: "Взаємодопомога це така якість особистості, яка виявиться у дітей дошкільного віку сама по собі з віком". 10,9 % батьків зазначили, що: "Свідомо взаємодопомога ще не проявляється в дошкільному віці. Це завдання лягає на плечі школи".

Позитивним є те, що 89,1 % батьків вважають доцільним та необхідним виховання взаємодопомоги у дітей старшого дошкільного віку. Із цього числа батьків 51,2 % вважають, що виховання повинно здійснюватися в сім'ї і закладі дошкільної освіти, 29,3 % схильні до думки, що виховання взаємодопомоги – це завдання суто закладу дошкільної освіти і лише 19,5 % батьків вважають, що це завдання сім'ї.

Даючи відповідь на запитання про бажання їх дітей допомагати в повсякденному житті довго не роздумували і давали такі відповіді: 34,8 % батьків відповіли що їх діти допомагають часто. 21,7 % батьків сказали, що діти допомагають лише після прохання це зробити. 19,6 % зазначили, що діти допомагають рідко і вони не бачать у цьому нічого поганого. 13,3 % батьків відповіли, що діти ніколи не допомагають, бо вони не повинні цього робити.

Здійснивши ґрунтовний аналіз результатів анкетування батьків і вихователів ми зробили висновок про те, що вихователі використовують різні методи виховання взаємодопомоги у дітей старшого дошкільного віку, однак, приділяють цьому процесу неналежну увагу. А батьки, в домашніх умовах дуже мало приділяють увагу даній проблемі.

Отож, за даними дослідження можна констатувати, що діти старшого дошкільного віку погано орієнтуються на внутрішню моральну сутність поняття

"взаємодопомога", натомість оцінюють цю якість особистості як зовнішню необхідність задану батьками чи вихователями. Моральна спрямованість дошкільників залежить від особливостей родинного виховання, традицій і цінностей сім'ї та від взаємовідносин і стилю спілкування з вихователями.

Список використаних джерел

1. Смоліна О. С. Роль емпатії у формуванні взаємодопомоги дітей дошкільного віку. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: Соціально-педагогічна*. 2012. Вип. 18. С. 185–193.

2. Формування базових якостей особистості дітей старшого дошкільного віку в ДНЗ : монографія / Г. Беленька, С. Васильєва, Н. Гавриш, В. Маршицька, С. Нечай, О. Остряньська, О. Полякова, В. Рагозіна, О. Рейпольська, Н. Шкляр ; за заг. ред. О. Рейпольської. Харків : "Друкарня Мадрид", 2015. 330 с.